

ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ,
ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮਰ ਜਾਣਾ ਯਕੀਨਨ ਮੌਤ ਹੈ।
-ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

“ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮੌਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ‘ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ’ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠਾਂ ਸਾਜਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ”

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੰਜ ਤਖਤਾਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੀ ਚਰਣ-ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਸ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਨਾ-ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮੁਬਾਰਕ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲੜ ਹੀ ਲਾਇਆ ਬਲਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ

ਜੋਤ ਵੀ ਸਮਾਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਵਰਗਾ ਅਖਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਥੇ ਆਵੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ‘ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ’ ਦੀ ਸਿੱਕ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਅੱਖੇ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰ ਕੇ, ਦੂਰ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ‘ਚੋਂ ਇਸ ‘ਰਵਾਇਤੀ ਅਖਾਣ’ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਦੀ ਪੁੱਤਰ ਖਾਲਸਾ, ਆਪਣੇ ‘ਪਿਤਾ’ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਮ-ਅਸਥਾਨ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯੂੜ ਮਸਤਕ ਨੂੰ ਲਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦਾ, ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ‘ਬਿਬੇਕੀ ਧਰਤੀ’ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ, ਖੂਨੀ ਸਰਸੇ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਰਿਵਾਰ-ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਤੱਕ, ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਤੱਕ ਅਤੇ ਤਖਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਦੇ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਮਾਰਗ’ ਵਿਚਲੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਕਣ ਤੋਂ, ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

150 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ‘ਬੰਗਾ ਰਾਮਗੜੀਆ’, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਰਨਲ ਪੁਲੀਸ ਪੀ. ਐੱਸ. ਪਸਰੀਚਾ (ਜਿਹੜਾ ਅੱਜਕੱਲ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੈ) ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜਨਵਰੀ, 2007 ਵਿੱਚ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਢਾਹ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸਬੂਤ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ!

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ‘ਫਕੀਰ’ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਨੂੰ, ਆਪਣਾ ‘ਬੰਦਾ’ ਬਣਾ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ

ਬਖਸ਼ ਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ, ਪੰਥ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ। ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ, 20 ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ, ਪੰਜ ਤੀਰ, ਨਗਾਰਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ (ਇਸ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ) ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ, 'ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ' ਅਤੇ 'ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ' ਸੀ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਏਜੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

1710 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤਹਿ ਕਰਕੇ, ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ, ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ, 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਰੀਬ ਕੀ ਰੱਖਿਆ, ਜਰਵਾਣੇ ਕੀ ਭੱਖਿਆ' ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸਰਬ-ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੀ -

‘ਦੇਗ-ਓ, ਤੇਗ-ਓ, ਫਤਹਿ-ਓ, ਨੁਸਰਤ ਬੇਦਰੰਗ।

ਯਾਫਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ’

1716 ਈ. ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹਾਨੀ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਦੋਹਾਂ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਜਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1799 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਤਖਤ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਤੱਕ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਨੰਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ (ਜਿੱਥੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ) ਮੁਗਲਾਂ, ਮਰਾਠਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਰਿਹਾ। ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਦਬਾਅ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਟਾਂਵੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਬਿਖਮ ਸਫਰਾਂ ਨੂੰ ਝਾਖ ਕੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਤ-ਮਸਤਕ ਹੋਣ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ। ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਬੀਤ ਗਈ।

ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਤਪ-ਤੇਜ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਪਈਆਂ। ਨੰਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗਵਾਂਢੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਹ ਖੌਫ਼ਜ਼ਦਾ ਸੀ - ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਤਲਬਗਾਰ ਬਣਿਆ। ਉਸਨੇ 'ਦੋਸਤੀ' ਦੇ ਨਾਤੇ, ਹੀਰਿਆਂ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੜੀ ਇੱਕ 'ਚਾਨਣੀ' (ਕੈਨੋਪੀ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੋਹਫੇ, ਆਪਣੇ ਏਲਚੀ ਰਾਹੀਂ 'ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ' ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਅਤਿ-ਕੀਮਤੀ ਚਾਨਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਜੂਨ - 1984 ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੌਰਾਨ, ਉਸ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚਲੇ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ 'ਹੀਰੇ' ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟੇ ਅਤੇ ਚਾਨਣੀ ਨੂੰ 'ਸੜੀ' ਹੋਈ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ 'ਸਿੱਖ ਫੌਜ' ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਰਹੇ। ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੋਸਤੀ ਸੰਧੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਗਵਾਂਢ ਮੈਸੂਰ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਟੀਪੂ ਸੁਲਤਾਨ ਪੂਰੀ ਅਣਖ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ 'ਦੋਸਤੀ' ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਉਸ ਨਾਲ 'ਅਹਿਦ' ਕੀਤਾ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕਾਰੀਗਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵੱਲ ਭੇਜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਤੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੋਇਆ।

ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ, ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅਰੰਭੀ। ਸਿੱਖ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ 'ਬੁੰਗਾ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ' ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ 'ਬਾਰਾਂਦਰੀ' ਵੀ ਉਸਾਰੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਭ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਚਲਦਾ)